

CUMHURİYETİN İLK ON YILINDA OKUTULAN TÜRKÇE DERS KİTAPLARI

Yrd. Doç. Dr. Alev Sınar*

Türkçenin öğretilmesi ve öğrencinin ilkokulu bitirdiği zaman dilini her bakımdan rahatlıkla kullanabilir halde olması gerekmektedir. Cumhuriyet'in kurulmasıyla millî devlet gerçekleşmiş ve millî dilin okullarda öğretilmesi de ayrı bir önem kazanmıştır. İlkokul öğrencisinin kazanması gereken ilk maharet kendisini anlatacak durumda olmasıdır. Dil öğretiminde çeşitli görüşler ve bunlara bağlı metotlar geliştirilmektedir. Okullardaki başarı ve başarısızlığın temelinde hemen daima ilkokulda edinilmesi gereken Türkçenin yeterli olup olmadığı tartışılmaktadır. Çocuğun ana dilini düzgün kullanabilmesi, dil zevki ve şuru kazanabilmesi için, bunları sağlayabilecek kalitede metinlerle karşılaşması şarttır. Bunun yanında metinlerde telkin edilen fikirlerin çocuğu olumlu değer ve davranışlara yöneltmesi, ona millî kültürünü öğretmesi ve bazı bilgiler vermesi beklenir(1). Bu yazıda, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ilkokulda Türkçe derslerinde okutulan kitaplardaki metinlerde bunların ne ölçüde yer aldığı gösterilecektir.

Cumhuriyet'in okul programlarında yaptığı ilk değişiklik 1924 yılında olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun, padişahlığın ve hilâfetin övüldüğü eski kitapların Türkiye Cumhuriyeti'nin okullarında okutulması şüphesiz mümkün değildir. Ders programlarında yapılan değişiklikler yeni okul kitapları ihtiyacını ortaya çıkarır(2).

Cumhuriyet'in ilk on yılında, elli sekiz tane Türkçe okuma kitabının okutulduğunu tespit edebildim. Bu sayı içinde aynı kitabın değişik baskılan da yer almaktadır.

İlk dikkati çeken özellik, kitapları hazırlayanların devrin önemli şahsiyetleri ol- malandır. Bu isimler arasında Sadrettin Celal (Antel), Ahmet Cevat (Emre), Mehmet Serâceddin (Hasırcıoğlu), Ahmet Halit (Yaşaroğlu), Sabiha Zekeriya (Sertel) gibi devrin tanınmış eğitimcilerinin yanında Köprülüzâde Mehmet Fuat gibi üniversite hocaları ve Ahmet Rasim, Ruşen Eşref (Ünaydın), Ercüment Ekrem (Talu), Peyami Safa gibi tanınmış edebiyatçılar da vardır. Özellikle Fuat Köprülü gibi bir edebiyat tarihçisinin ilkokulun beş sınıfı için de ders kitabı hazırlaması, çocuğun ilk eğitiminin bu dönemde ne kadar ciddiye alındığını göstermektedir.

Kitaplardaki metinlerin yazarları içinde en çok tekrarlanan isim Tevfik Fikret'tir.

* Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Daha sonra; Ali Ulvi, İbrahim Alaaddin, Serâceddin, Ali Rıdvan, İsmail Hikmet, Nüzhet Sabit, Sabri Cemil, Fuat Köprülü, Ruşen Eşref, İrfan Emin, Ali Ekrem, Ahmet Cevat, Halit Fahri, Mustafa Kemal, İbrahim Sadi, Samih Rifat, Muallim Hulûsi, Nâzım, Nâime Halit, Mithat Sadullah, Emin Recep, Ali Kâmi ve Mustafa Necati'ye ait olan metinlerle karşılaşırız. Bu isimlerden başka Süleyman Nazif, Halit Ziya, Ahmet Hikmet, Hüseyin Cahit, Mehmet Emin, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip, Halide Edib, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Akçuraoğlu Yusuf, Faruk Nafiz, Orhan Seyfi, Aka Gündüz, Yahya Kemal, Necmeddin Halil, Enis Behiç, Celâl Sahir, Kemalettin Kamu gibi Yeni Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerine ait olan metinler ve Victor Hugo, Daniel Defoe, Swift, Andersen, Tolstoy, Edmondo de Amicis, Pieter Loti, Klod Fayer, La Fontaine gibi Dünya Edebiyatı'nın tanınmış isimlerinden yapılan tercümeleler de yer alır. Metin yazarlarının devrin meşhur edebiyatçılarından olması, çocuğun daha sonraki yıllarda bu yazarların eserlerine yönelmesine ve ortak kültürü almasına yol açacaktır.

Sabiha Zekeriya-Mim Zekeriya ve Ercüment Ekrem'in birlikte yazdıkları kitaplar; Sabiha Sertel'in okuma kitaplarının, çocuk psikolojisi göz önünde tutulmadan yazıldığını fark etmesi üzerine hazırlanmıştır. Amerika'da bulunduğu sıralarda, çocuk eğitimi ile de ilgilenen, ders kitaplarının hangi metotla hazırlandığını araştıran Sabiha Sertel "Thorndike metodu" denilen metotla kitapları yazdıklarını ifade eder (SERTEL, 1978X4). Güliiver'in Seyahatleri, Robenson Crusoe, "Küçük Kibritçi Kız", Heidi, Çalıkuşu, "Gamsızın Ölümü" gibi günümüzde de çocuk edebiyatının iyi birer malzemesi olan metinlere rastlanır. Çocuk klasikleri arasına girmiş olan dünyaca meşhur eserler ilk defa bu yazarların çalışmalarıyla okul kitaplarına girmiştir. Yeni Kıraat ve Toplu Tedrisata Uygun Resimli Kıraat adlı bu kitaplarda öğretmenlere rehber olacak açıklamalar ve devrin teknik imkânları doğrultusunda renklendirilmiş ilgi çekici resimler vardır.

Kitaplardaki resimlerin çoğu bizim çizdiğimiz değildir. Büyük bir kısmı Avrupa'da - muhtemelen o devrin Fransızca kitaplarından- alınmıştır. Ancak Serteller'in ve Sadrettin Celâl Antel'in kitaplarındaki resimler Anglo-Sakson tesirini göstermektedir. Bu resimler metinleri tamamlayıcı mahiyettedir. Bunlar vasıtasıyla yeni tip ve giyişi şekilleri de çocuğa tanıtılmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yılları fakirlik ve sıkıntı içinde geçmiştir. Bu devirde çocuğun eğitimine verilen önem büyük olsa da, devrin maddî imkânsızlıklarını düşünürsek, ders kitaplarının şekil açısından çocuk yayımlarında bulunması gereken niteliklere uygun olmasını beklemek doğru değildir(3).

Sadrettin Celâl Antel'in hazırladığı kitaplar Sevimli Kıraat adını taşımaktadır. Günümüzde de Sevimli Matematik adını taşıyan kitaplar hazırlanıyor. Kitabı ilgi çekici hale getirmeyi hedefleyen bu terimin, daha o tarihlerde kullanıldığını görüyoruz.

1. sınıflar için hazırlanan kitaplarda ortak gaye okul hayatına yeni başlayan çocuklara bu yeni mekânı ve okumayı sevdirmek, onları çalışmaya teşvik etmektir.

5. sınıf kitaplarına alınan metinler öğrenciyi orta öğretime hazırlamaya yönelik olduğu için dil bakımından bir hayli ağırdır.

Metinleri muhteva açısından değerlendirirsek, mesajların yoğunluğu göz önüne alındığında şöyle bir tasnif ortaya çıkmaktadır:

1- Bazı beşerî değer ve davranışları telkin eden metinler

2- Millî değerleri telkin eden ve Türk tarihi ile ilgili metinler

3- Umumî bazı konularda bilgi veren metinler (coğrafya, fen bilgisi, çevre, teknoloji ve dünya tarihi ile ilgili metinler)

1-Bazı beşeri değer ve davranışları telkin eden metinler

Çocuğa olumlu bazı değer ve davranışları kazandırmaya çalışan metinler hacimce çok fazladır: Çalışmak, çalışana -hangi işle uğraşırsa uğraşsın- saygı göstermek, sorumluluk duygusu, merhamet, dürüstlük, adalet, aile -asker - bayrak -vatan -okul -öğretmen - kitap- arkadaş -insan- hayvan ve tabiat sevgisi, evde ve sokakta nasıl davranılacağı, dayanışma, tutumluluk, taassubun zararı, karşılık beklemeden iyilik yapmak ve iyiliğin bir gün mutlaka karşılık göreceği, zor durumlarda aklı ve zekâyı kullanmak, inatçılığın- kıskançlığın, başkasına benzemeye çalışmanın ve batıl itikadların yanlışlığı, tütün ve içkinin zararı, temizlik, din duygusu, maneviyatın üstünlüğü, öfkelenmemek, tatlı dilli olmak, başkalarının malına zarar vermemek, aileden gizli iş yapmamak, ihmalkâr olmamak, erken yatıp erken kalkmak, kimseye zorla iş yaptırmamak, yaşanılanlardan ders almak, ele geçirilen fırsatları değerlendirmek, kabahatleri itiraf etmek, yaramaz ve şımarık olmamak, tehlike anında soğukkanlı olabilmek, gururun boşluğu, oburluğun zararı, sofrada adabı v.b

Çocuğun her gün karşılaşabileceği problemler ve çözümleri bu metinlerde ifade edilmiştir. Uygulaması ise öğretmenlere düşmektedir.

Ancak bu metinlerde telkin edilen beşerî değerlerden bazılarının zaman içinde değişmesi de muhtemeldir. Bu türden tartışmalar açılması da insanı daha geniş boyutlarla çocuklara tanıttacaktır.

Bu metinlerden bazıları devir ve şartlar değişince önemlerini kaybetmişlerdir (Cuma gününün tatil olduğunu belirten metinler).

Çocukların bilmedikleri dünyaya kapılar açan metinler vardır (İçkinin, tütünün zararının anlatıldığı metinler).

Genellikle beşerî duygular hayvan hikayeleri vasıtasıyla verilmiştir. Fabllardan farklı olan bu hayvan hikâyeleri insan ile hayvan ilişkisine yöneliktir. Hayvan ve bitki hikâyeleri ile fabllara karşı çocukların duydukları yakın ilgi herkesin malûmudur. Bu tip metinler eğlendirerek eğitime ve öğretme özelliğine sahiptirler.

İncelediğim kitapların hiçbirinde kız-erkek ayrımı yoktur. Bu konuda doğrudan telkin sadece Pakize ve Nazım İçsel tarafından yazılan kıraat kitaplarında görülür. Bu yazarların kitaplarında doğrudan doğruya kadın meselesi üzerinde durulmuştur. Bu konuyu içeren metinler "Valideden Kızına Mektup" notuyla, bir annenin kızına verdiği öğütler şeklinde düzenlenmiştir. Pakize İçsel'in tek başına yazdığı okuma kitaplarına Millî Kız Kıraati başlığını seçmesi de ilgi çekicidir. 1922 tarihli 1. ve 2. sınıflar için hazırlanan Millî Kız Kıraati adlı kitapların ilk sayfasında Osmanlı sultanlarından Mihrişah Sultan'ın mü- hürü vardır. Bu kitaplar, Mısır'a yerleştikleri yıllarda Mihrişah Sultan'ın okuduğu okuma kitaplarıdır.

2- Millî değerleri telkin eden ve Türk tarihi ile ilgili metinler

Bu kitaplarda en çok millî şuurun uyandırılması ve yeni idarenin benimsetilmesi hedeflenmiştir. Metinlere geçmeden, kitapların isimleri bile bu hedefi gösterir. Çoğunun adı ya "Millî" sıfatını ya da yeni rejimin adını taşımaktadır: Cumhuriyet Çocuklarına Sevimli Kıraat, Millî Güzel Kıraat, Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat, Millî Kız Kıraati, Yeni Millî Kıraat, Küçük Mektepliye Yeni Millî Kıraat, Cumhuriyet Çocuklarına Yeni Millî Kıraat, Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat, Cumhuriyet Kıraati, Resimli Cumhuriyet Kıraati

Bu devirde okuma kitaplarında, en büyük şahıs olarak özellikle Atatürk'ten bahsedilmesi beklenir. Ama incelediğim kitaplarda yoğun bir şekilde Atatürk'ten söz edilmediğini gördüm. Çanakkale'den sonra efsaneleşen Mustafa Kemal, halk arasında efsane ve hikâyelerle yaşadığı için Türkçe kitaplarında ondan bahsetme ihtiyacı hissedilmemiş olabilir. Ancak millî değerlerin telkini son derece yoğundur. Ve bu metinlerin hepsi Atatürk'ün 16 Temmuz 1921 tarihinde, Ankara'da 1. Maarif Kongresini açarken yaptığı konuşmada belirttiği millî bir eğitim prensibine uygundur(5). Bunun yanında Ruşen Eşref, Mithat Sadullah ve Necmeddin Sadık Tarafından hazırlanan Cumhuriyet Kıraati dışında kalan hiçbir kitapta "İstiklâl Marşı" yoktur. Sık sık Türk halkının fedakârlığı, kahramanlığı, cesareti ve vatan sevgisi vurgulanmış, Mustafa Kemal'in arkasında bütün Türk milletinin bulunduğu ve Millî Mücadele'nin Mustafa Kemal'in dehâsı, rehberliği ile Türk milletinin inancı, vatan sevgisi ve hürriyet aşkının birleşmesi sonucu kazanıldığına dikkat çekmiştir. Bu kitaplar Millî Mücadele'den hemen sonra hazırlanmışlardır ve destan kahramanları içimizde yaşamaktadır. Ama unutmayalım ki bu cesaret ve korkusuzluk biraz da kayıtsızlıkla ilgilidir. Çocuğa tehlikeden korunmasını da öğretmek gerekir. Bunların barış yıllarında telkini çocuğa tehlikeye karşı kayıtsızlığa götürebilir.

Son Osmanlı padişahı Vahdettin'e yöneltilen suçlamalar bütün Osmanlı padişahlarına teşmil edilmiş ve bütün Osmanlı padişahları aynı doğrultuda ele alınmıştır. Sık sık padişahlık idaresinin tenkit edildiği görülür:

"(...) Bunların arasında tek tük akıl ve şuur ve vicdan ve insaf sahibi olanlar da görülmüşse de Türklüğe karşı en büyük ve en gayr-ı kabil-i afi cürüm ve hatayı irtikap eylemekte hepsi ittifak ve ittihat etmişlerdir. Osmanoğulları, mukadderatını ellerinde tuttukları muazzam kitleye benliğini bildirmek istememişler, Türk olduğunu unutturmak arzusuna kapılmışlardır. Bunun en bariz delili Osmanlı tarihidir. Türk milleti bu tarih içinde adeta kaybedilmiştir. Osmanlı tarihi pek şanlı ve pek eski bir mazisi olan Türk milletinin hayatından ancak birkaç yaprak olduğu halde mazi ile alâkasını kesmiş, Osmanoğulları'nın idaresinde kalan Türk kitesine yepyeni bir millet manzarası vermeye çalışmıştır. Hatta denilebilir ki Osmanlı tarihi bir milletin tarihi olmaktan ziyade bir hanedanın destanıdır. Harpleri millet yapar, zaferleri o kazanırdı, fakat orada ancak padişahların hikâyeleri yazı- Ur(...) Vahdettin ile bu suni tarihin son sayfası da ebediyen kapanmıştır. Onu biz ara sıra ancak ibret için açıp okumalıyız." (ANTEL, 1927X6)

"Cumhuriyet demek; Türk milletinin başından padişahlık belâsının kalkması demektir. Padişahlık bir belâdır; çünkü hiç bir meziyeti olmadan bir adam babasından miras kalan tahta oturur, milletin işlerine karışır ve ister istemez memlekete fenalığı dokunur. Nitekim şimdiye kadar padişahların çoğu bize fenalık etti. Kimi milletin parasını yedi, kimi en kıymetli adamlarımızı öldürttü, kimi düşmanlarla birlik olarak milletine ihanet etti. Artık onları baş tacı yapamazdık, hepsini başımızdan attık ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı cumhur reisi yaptık." (SAFA, 1929) (7).

Peyami Safa'nın aynı kitabındaki "Türk Çocuğu" adlı metin çok çarpıcı olan "Kim Türk toprağına göz dikerse gözlerini oyar, Türk toprağıyla doldururum" cümlesi ile bitmektedir(8).

Osmanlı tarihine bu bakış açısı ile bakmak ve taze dimağlara bu bakış açısını empoze etmek şüphesiz ki devirle ilgilidir. Gaye yıllarca süren büyük mücadelelerin neticesinde yıkılan imparatorluk yönetiminin aksaklığını ve işe yaramazlığını somut olarak gösterebilmek ve Türk milletinin daha önce tanımadığı yeni bir yönetim tarzını benimsetmektir. Bunu sağlamak için önceki rejim kötülenmiş ve Osmanlı Devleti'nin son devirlerinde görülen aksaklıklar altı asra yayılmıştır. Devlet varlığının sebebi, açıklanmaktadır. İmparatorluğun tarihe karıştığı, yerine millî devletin kurulduğu üzerinde durulmaktadır. Ancak çocuğa imparatorluğun bu bozulma ve çöküşünün sebepleri de anlatılmalıdır.

Bu kitaplardan Mustafa Kemal de çocuklara seslenerek millî iradeyi telkin eder:

"Binlerce senelik memleketlere bakacak olursak Osmanlı İmparatorluğu'nun istihkak ettiği talihi daha güzel anlayabiliriz. Arkadaşlar! Saraylarının içinde Türk'ten gayri unsurlara istir ad ederek, düşmanlarla ittifak ederek Anadolu'nun, Türklüğün aleyhine yürüyen çürümüş gölge adamlarının

tardı, düşmanların denize dökülmesinden daha reha kar bir harekettir. Türk milletinin mübarek vedia-i ecdat olan bu topraklarda tam manasıyla efendi olarak yaşaması ancak o fuzulî ve bîmanâ olduktan başka, mevcudiyetleri muhakkak zarar ve felâket olan makamların bertaraf edilmesiyle mümkün olabilirdi" (ANTEL, 1927X9).

Bu kitaplar içinde Fuat Köprülü tarafından hazırlananlar da millî duyguların telkini açısından dikkat çekicidir. 20.y.y.da Türkiye'nin sosyal ilimler alanında yetiştirdiği en büyük ilim adamlarından biri olan ve 1924'te Mustafa Kemal'in arzusu üzerine, Maarif Vekaleti Müsteşarlığına da getirilen Fuat Köprülü, Millî Mücadele yıllarında düşman askerleri tarafından Türk milletine yapılan zulmü özellikle vurgulamıştır. Avrupa'yı menfi bir bakış tarzı ile değerlendirir. Hıristiyan camianın bu şekilde menfi gösterilmesi de devre bağlıdır. I. Dünya Savaşı, Balkan Savaşı ve Millî Mücadele yıllarında Avrupa'nın topraklarımızı -Haçlı zihniyetini de muhafaza ederek- işgal etmesi ve milletimize karşı sayısız eziyetlerde bulunmasının üzerinden henüz zaman geçmeden ve şehitlerimizin acısı pek taze iken Köprülü'nün Avrupalılar'a tarafsız bir gözle bakması çok güç olacağı için bugün aşın bulabileceğimiz bu metinleri, o günün şartlarını göz önüne alarak değerlendirmeliyiz. 1924 tarihli 4. sınıflar için hazırladığı Yeni Millî Kıraat 'ta çalışmayı telkin eden metinler arasında yer alan "Air un Kızı" adlı yazıda kahramanlar Hıristiyan'dır ve bir Hıristiyan kahraman vasıtasıyla alışmaya ve öğretmenlik mesleğine teşvik söz konusudur. Bu husus göz önüne alındığında, Köprülü'nün sadece tarihi gerçeği göstermek istediği kendiliğinden ortaya çıkart 10).

Millî duyguları aşılamaaya çalışan bazı metinler, soyutturlar ve ilkokul öğrencisinin seviyesinin üstündedirler. Ancak savaş yıllarında çocukların çok çabuk büyüdüklerini ve aile içinde savaşı tanıdıklarını da unutmamak gerekir.

Bu metinlerden bazıları da pedagojik açıdan başarısızdır. Meselâ Ahmet Cevat Emre'nin 1. sınıf için hazırladığı kitapta yer alan "Yaşasın Cumhuriyet" başlıklı temsilde padişahlık idaresinin tenkidi ve cumhuriyet idaresinin övgüsü şöyle yapılır:

"Sen milleti soyan fena padişaha benziyorsun. O devir geçti yavrum!

Biz Türk çocuğuyuz. Padişahlığı yıkarız, padişahları da memleketten dışarıya atarız." (EMRE, 1929)(11).

Metinde padişahlığın sembolü ölün çocuk Osman, cumhuriyetin sembolü olan çocuk ise Turhan adını taşımaktadır. Çocukların adları koyu harflerle basılmıştır. Osman'ın kötü bir çocuk olarak tanıtıldığını görmekteyiz. Yıkılmış olan imparatorlukla ilgili bütün kalıntıları ortadan kaldırmak, millî devleti benimsetmek için, pedagojik açıdan çok zararlı olan bu yol seçilmiştir.

1929'dan itibaren basılan kitaplarda, millî değerleri telkin eden metin sayısında dikkati çeken bir azalma görülür.

Ruşen Eşref-Mithat Sadullah ve Necmeddin Sadak'ın 1923 tarihli 2. sınıf için hazırladıkları Yeni Kıraat Kitabı 'daki "Bizim Vazifemiz" adlı yazıda Peygamber'in ölümünden bir müddet sonra Müslümanların tembelliğe ve eğlenceye daldıkları, Batı'nın ise birleşerek, İslâm memleketlerini ele geçirmek için saldırılar düzenledikleri, ancak Türkler'in her zaman Haçlı birliğini yendiği; Kılıç Arslan, Murat Hüdavendigâr, Yıldırım Beyazıt, Mustafa Kemal gibi komutanların düşman ordularını yenerek Müslümanlığı kurtardıkları anlatılır.

Bu kitapların hemen hepsinde din duygusu verilmekte, İslâmiyet'in terakkiye engel olmadığı ancak din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması lâzım geldiği vurgulanmaktadır. Bu vurgulama ile özellikle Peyami Safa'nın kitaplarında karşılaşırız. 5. sınıf için hazırladığı 1929 tarihli Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat 'taki "İnkılâbımızın Manası" adlı yazı bu mesajı veren metinler arasında en dikkat çekicidir. Peyami Safa'nın hazırladığı kıraat kitaplarına bir bütün olarak bakıldığında, belli birkaç yazarın metinlerinden istifade edildiği, şahıs kadrosunun fazla değişmediği ve metin sayısının da az olduğu görülür. Peyami Safa 2. ve 3. sınıf okuma kitaplarında daha ziyade insan psikolojisi ve insanları tanıma konusunda davranış özellikleri kazandırmakta, somut olarak hayatı tanıtmamaktadır. Ancak 5. sınıf kıraat kitabında hayatı tanıtmaya yönelik metinlere yer vermiştir.

Türk milleti artık istiklâlini sağlamıştır. Vatan toprağının işlenmesi gerekmektedir. Bu toprakta yaşayan insanların çalışarak refaha ulaşmaları ve ülkenin gelişmesinin telkini ile sık sık karşılaşmaktayız. Bu telkinin Mustafa Kemal'in ağzından yapılması da dikkat çekicidir:

"Çocuklar artık vatan imar istiyor... Zenginlik ve refah istiyor... İlim, marifet, yüksek medeniyet, hür fikir ve hür zihniyet istiyor. İstiklâl, hakiki varlık, vatanın bu taleplerini tamamen ve salimen yerine getirmek için esaslı ve ciddi bir suretle çalışmayı emreder' (EMRE, 1928X12).

Ulu önderin okuma kitaplarından kendilerine seslendiğini görmek şüphesiz ki bu kitabı okumuş olan öğrencileri etkilemiş ve heyecanlandırmıştır.

3- Umumî bazı konularda bilgi veren metinler

Dünyayı tanıtmaya yönelik metinler ve biyografiler vasıtasıyla öğrenciler yakın çevreden ziyade uzak coğrafyalar ve keşifler hakkında bilgi edinirler. Fen bilgisi ve çevre ile ilgili konular somut örnekler ve hikâyeler vasıtasıyla ele alınırken, teferruata geniş ölçüde yer vermek suretiyle de çocuk gözleme sevk edilmiştir. Serâceddin tarafından hazırlanan okuma kitapları bu açıdan son derece başarılıdır.

Fen bilgisi somut örneklerle ve genellikle hikâyeler vasıtasıyla anlatılmıştır. Halkı cehaletten kaynaklanan batıla inana, müspet ilimlerden

fazladır. Fen adamı müspet ilimleri kabul ettirmek istemektedir. Ahmet Midhat Efendi tarzını devam ettiren ve ansiklopedik bilgi vermeyi tercih eden Ahmet Rasim'in hazırladığı okuma kitaplarında özellikle bu mesaim telkini söz konusudur. Bu metinlerde hayatla sıkı bağlantı kurulduğu, fennî ve coğrafi bilgilerin somut örneklerle verildiği görülür. Bunun Ahmet Rasim'in öğrencilik yıllarında dersleri sevmemesinden, okulu ve okumayı sevdireci bir yol bulmaya çalışmasından kaynaklanması mümkündür. Ruşen Eşref-Midhat Sadullah ve Necmeddin Sadak tarafından 4. sınıf için yazılan Cumhuriyet Kıraati 'ndeki "Batıl Şeyler"de batıl inanç ve hurafelere inanmanın boşluğu ve yanlışlığı, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin batıl inançları yıktığı anlatılır ve çocuklara şöyle seslenilir:

"Artık siz yeni Türkiye'nin zeki çocukları, eski kafalıların, gülünç ve uydurma sözlerine aldanmayacaksınız. Mektebiniz, kitaplarınız ve hocalarınız size batıl şeylere inanmanızın aptallıktan başka bir şey olmadığını öğretecekler" (RUŞEN EŞREF, 1926X13).

Bu grupta yer alan metinlerle de millî bilincin verilmesi ve akla dayanan yeni hayat düzeninin benimsetilmesi pekiştirilmiştir.

Çocuğa örnek alacağı modeller sunarken sadece Türk büyüklerinden söz edilmemiştir. Fransa ve Amerika'nın da meşhur isimlerini tanıma imkânı sağlanmıştır, önemli keşif ve icatlarla adını duyuran şahısların biyografileri verilirken bir yandan çocuklarda araştırmacı ruhu uyandırmaya çalışılmış, bir yandan da şartlar ne kadar zor olursa olsun çalışmanın, azmin ve sabrın insanı başarılı kılabileceği gösterilmiştir.

1925'ten sonra Amerika'yı konu alan metin sayısının arttığı görülmektedir. Amerika'da gelişmekte olan eğitim çalışmaları bizim eğitimcilerimizi de etkilemiş ve bunun sonucu olarak Amerika ders kitaplarına da girmiştir(14).

Coğrafya ve dünyada yaşayan değişik ırklar hakkında bilgi verilmiş, çocuğun dünyadaki diğer ırkları ve memleketleri de tanıması sağlanmıştır.

Havacılık, dağcılık gibi devir için yeni olan birtakım sporlar da tanıtılmıştır.

Diğer meslekler ihmal edilmemekle birlikte öğretmenlik mesleği yüceltilmiştir. Ayrıca çiftçiliğe teşvikle de sık sık karşılaşmaktayız.

Bir taraftan teknolojinin gelişmesi istenmekte, öbür taraftan da insanın çevreye verdiği zarar üzerinde durulmaktadır.

Bu devirde ders kitaplarının haricinde genel adlarla yer alan bazı kitaplar da dikkati çekmektedir. Bilhassa Hayat Kıraati, Yeni Millet Kıraati , Köy Kıraati , Şehir Kıraati , Mehmetçiğin Kıraati gibi isimler ilkökul kitaplarından çok akla yaygın eğitim için hazırlanmış kitapları getirmektedir. Ancak bunların da düzeyi, ilk planda okuma yazmayı öğretmek amacıyla yazıldıklarını göstermektedir.

Cumhuriyet'in ilk on yılında, yeni rejimin emanet edileceği nesil için hazırlanan bu kitaplar günümüz öğrencileri için bir hayli ağırdır. Hatta pek çok metin, üniversite öğrencilerini bile zorlayacak niteliktedir. Hemen hepsinde Milli Mücadele'nin heyecanı ve Türkiye Cumhuriyeti'ni yaşatacak temel prensiplerin telkini ön planda tutulmuştur. Bu kitaplardan hangilerinin ne kadar süre okullarımızda okutulduklarını, kaç neslin bu ortak bilgi ile mezun olduğunu tespit etmek de araştırılması gereken bir konudur.

1940'lardan itibaren okuma kitaplarındaki metinler hafiflemeye başlar. Ortak yazarlardan yavaş yavaş uzaklaşılır. Çocuğa ortak kültürü veremeyeceği gibi dil zevki vermesi de mümkün olmayan zevksiz metinler Türkçe ders kitaplarında yer alır⁵).

Çocuklara okutulmakta olan okuma kitapları, yardımcı ders kitapları ve ders dışı okunan kitaplar olmak üzere bu araştırmaların geniş bir şekilde yapılması gerekmektedir. Sadece okuma kitaplarıyla Türkçenin öğretilmesi ve dil şuuru kazandırılması mümkün değildir. Diğer derslerde okutulan kitapların da incelenmesi, dilin her safhada nasıl bir anlaşma vasıtası olduğunun gösterilmesi gerekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- 1) Bu dönem müfredat programlarında Türkçe dersinin hedefleri için bkz. İlk mekteplerin Müfredat Programı , Matbaa-i Amire, İstanbul, 1924; İlk mekteplerin Müfredat Programı, Devlet Mat., İstanbul 1927; T.C. Maarif Vekâleti İlk mektepler Talimatnamesi , Devlet Mat., İstanbul, 1929
- 2) Bu dönemde ders kitaplarının hazırlanması ve dağıtımında devletin fonksiyonu için bkz. İlhan Başgöz- Howard E. Wilson, Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk , Dost Yay., Ankara, 1968
- 3) Çocuk yayınlarında bulunması gereken özellikler için bkz. Alev Sınar, "Çocuk Yayınlarında Bulunması Gereken Özellikler", Milli Eğitim , Sayı 127, Nisan-Mayıs- Haziran 1995, s.40-42
- 4) Sabiha Sertel, Roman Gibi, Cem Yay., İstanbul, 1978
- 5) Bkz. Gazi Mustafa Kemal Atatürk Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar , Haz. Prof. Dr. Kemal Aytaç, Türk İnk. Tar. Ens.Yay., Ankara Üniversitesi Bas., 1984, s.24-25
- 6) Nabizâde Hamdi, "Son Osmanlı Padişahı", Cumhuriyet Çocuklarına Sevimli Kiraat V. Haz. Sadrettin Celâl Antel, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1929, s.66-67
- 7) Peyami Safa, "Türkiye Cumhuriyeti", Cumhuriyet Mekteplerine Kiraat Sınıf II, Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1929, s.92
- 8) a.g.e. , s.88
- 9) Mustafa Kemal, "Türk Tarihinin Dönüm Noktası", Cumhuriyet Çocuklarına Sevimli Kiraat V , Haz. Sadrettin Celâl Antel, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1929, s.54
- 10) (Köprülü) Mehmet Fuat, "Amanın Kızı", Yeni Millî Kiraat, İlk mekteplerin dördüncü senelerinde tedris edilmek üzere, Kanaat Küt. ve Mat., İstanbul, 1340
- 11) Ahmet Cevat Emre, Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat I, Marifet Bas., İstanbul, 1929, s.89-90; 91
- 12) Ahmet Cevat Emre, Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat, İlk mekteplerin 5. sınıflarına, Orhaniye Mat., İstanbul, 1928, s.36-37
- 13) Ali Rıdvan, "Batıl Şeyler", Cumhuriyet Kiraati, 4. kısım, Haz. Ruşen Eşref-Necmeddin Sadık- Mithat Sadullah, Hilâl Mat., İstanbul, 1926, s.72
- 14) Bkz. Alev Sınar, "1921 ile 1933 Yılları Arasında Yayınlanan İlkokul Okuma Kitaplarında Amerikan Tesiri", 500. Yılında Amerika , Bağlam Yay., İstanbul, 1994, s.55-60
- 15) Bkz. İnci Enginün, "Türkçe öğrenimi", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl: 1990, Sayı 2, s.85-92.